

KARACAOĞLAN'IN ŞİİRLERİNDE DAĞ ALGISI*

Işıl ALTUN**

“Anadolu’da hâkim olan insan değil tabiattır.”

H. E. Adıvar (Himmet Çocuk)

ÖZET

Tabiat ve tabiatın en önemli unsuru olan “dağ” halk edebiyatının ve halk şairlerinin önemli mekânlarından biridir. Halk şiirinde dağ, tabiat bütünü içinde oldukça geniş yer tutan gerçek, yaşamsal bir parçadır, dolgu bir mekân değildir.

Bu çalışmada halk şiirinin önemli bir temsilcisi olan, aşk ve tabiat şairi diye tanımlanan Karacaoğlan’ın beş yüz şiirinden yola çıkılmıştır. Onun söylediği şiirlerde Türkmenlerin sosyo-kültürel yapılarının yol açtığı zaman ve mekânla süslenmiş olan hayatları vardır. Karacaoğlan’ın yetiştiği ve gezdiği yerlerin adları (iller, köyler, dağlar, yaylalar, beller, ovalar, göller, pınarlar), kullandığı dil (tasvirler, benzetmeler, mahalli kullanımlar) ve Türkmenlere ait gelenek görenek, giyim kuşam unsurları, konar göçer kültürü, sosyal ve tarihi olaylar, Karacaoğlan’ın hem tabii hem de düzenlenmiş çevresine kısaca yaşam alanına ışık tutar niteliktedir.

Karacaoğlan şiirinin genel tabiatı içinde “dağ” tabiatın oldukça önemli bir elemanı olarak karşımıza çıkmaktadır.

Karacaoğlan’ın şiirlerinde “dağ” hem kendi gerçekliğinde var olan tabiatın bir parçası “dağ” hem de Karacaoğlan’ın söylemek istediklerini söyleyebilmek için kurgulanmış bir “dağ”dır. Karacaoğlan genel anlamda tabiatı, özel ve dar anlamda “dağ”ı her zaman insanla olan ilişkisi bağlamında ele almıştır.

Çalışmamızda “dağ” imgeli şiirlerin Karacaoğlan’ın iç dünyasını, içsel-düşünsel yaşam kavrayışını, karakterini, heyecanını bize nasıl anlattığı üzerinde durulmuş, Karacaoğlan’ın nesnelere sergileyişi, dağ algısı ile yoğunlaştırılmış duyguları dile getirişi ele alınmış, mekân sal bir olgu ve algı olan “dağ”ın insanla olan ilişkisi ortaya çıkarılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Karacaoğlan, mekân, dağ, şiir, algı.

* Bu makale Crosscheck sistemi tarafından taranmış ve bu sistem sonuçlarına göre orijinal bir makale olduğu tespit edilmiştir.

** Doç. Dr., Kocaeli Üniversitesi Fen-Ed. Fakültesi Türk Dili ve Ed. Böl. Öğr. Üyesi. El-mek: isil@kocaeli.edu.tr

PERCEPTION OF MOUNTAINS IN THE POETRY OF KARACAOĞLAN

ABSTRACT

Nature and “Mountains”, which are the most important elements of the nature, are important settings of the folk literature and folk poetry. Mountains in the folk poetry are a real vital part of the nature they are not fictional settings.

In the present study, five hundred poems of Karacaoğlan, who is one of the important representatives of the folk poetry and defined as the poet of love and nature, were taken into consideration. In the poetry he composed, the lives of the Turkomans which were decorated with time and place depending on their socio-cultural structures are depicted. The names of the places Karacaoğlan was brought up and visited (provinces, villages, mountains, plateaus, mountain passes, plains, lakes, springs), the language he used (descriptions, metaphores, local uses), and the traditions, customs and clothing of the Turkomans, their nomadic culture, social and historical events shed light on Karacaoğlan’s both natural and arranged environment, shortly, his living space.

We see within the general nature of Karacaoğlan’s poetry that “Mountains “are very important elements of the nature.

“Mountains” in Karacaoğlan’s poetry characterize both a “mountain” as a part of the nature and a “mountain” depicted by him to tell what he wanted to tell. Karacaoğlan always used the nature in general sense and a “mountain” in a special and narrow sense in the context of its relationship with people.

The present study emphasized how Karacaoğlan told us his inner world, internal-intellectual life concept, character and excitement, discussed how Karacaoğlan presented the objects, expressed his feelings by using his perception of mountains and revealed the relationship of “a mountain”, which is a spatial phenomenon and perception, with a human .

Key Words: Karacaoğlan, setting, mountain, poetry, perception.

“Karacaoğlan’ın nerede doğduğunu kat’î surette söylemek imkânsızdır.” Onun nerede ve ne zaman doğduğunun belirsizliği araştırmacıları her zaman meşgul etmiştir. Karacaoğlan’a ait ya da ait olduğu düşünülen şiirlerdeki yer adları, boy-soy adları onun nereli olduğunun ip uçlarını verse de (Kozan’a bağlı Feke kazasının Gökçe köyünden, Bahçe Kazası’nın Farsak karyesinden, Kırşehir Mamalı’dan, Kilis’in Musa Beyli nahiyesinden-Zobular köyünden-, Erzurum’dan, Binboğa’dan, Belgrad’tan, Çavuşlu Türkmenlerinden, Barak Türkmenlerinden, Varsak Türkmenlerinden), Fuat Köprülü’nün söylediği gibi kat’iyet arz etmemektedir ve “Muhtelif rivayetler onu muhtelif yerlere mal etmektedir” (Köprülü, 2004).

Ne zaman, nerede doğduğu rivayetten öte geçmese de şiirlerindeki yetiştiği ve gezdiği yerlerin adları (iller, köyler, dağlar, yaylalar, beller, ovalar, göller, pınarlar), kullandığı dil (tasvirler, benzetmeler, mahalli kullanımlar) ve Türkmenlere ait gelenek görenek, giyim kuşam

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 8/4 Spring 2013

unsurları, konar göçer kültürü, sosyal ve tarihi olaylar, Karacaoğlan'ın hem tabii hem de düzenlenmiş çevresine kısaca yaşam alanına ışık tutar niteliktedir. Onun söylediği şiirlerde Türkmenlerin sosyo-kültürel yapılarının yol açtığı zaman ve mekânla süslenmiş olan hayatları vardır.

Karacaoğlan bir Türkmen eridir, sevda adamıdır, tabiat tutkunudur, dağların çocuğudur. Karacaoğlan, aşk ve tabiat şairidir. Karacaoğlan ile ilgili çalışma yapanlar, Karacaoğlan'ın "aşk ve tabiat şairi" olduğu konusunda görüş birliğine varmışlardır:

"Karacaoğlan insanı sevdiği gibi doğayı da sevmiştir. Karacaoğlan, doğadaki birliğin ve ahengin farkındadır" (Çubukçu, 1993: 5).

"Karacaoğlan, tabiatın âşıklarındandır" (S. Nüzhet, 1933: XXXVII).

C. Öztelli'ye göre Karacaoğlan'ı "hür bir tabiat" ve "samimi bir aşk" dekoru içinde bırakan Türkmenlerin yaylacılık hayatıdır (Öztelli, 1967: 12).

Karacaoğlan, "İnsan ve doğa şairi"dir. "El değmedik doğanın coşkusu ve keyfi içindedir. Onun şiirlerinde doğa şiirin yapısı ile bütünleşmiştir" (Kudret, 1985: 35).

"Karacaoğlan'da aşk ve doğa birbirine kenetlenmiş bir biçimde iç içedir. Et ile tırnak gibidir. Birini diğerdinden ayırmak olanaksızdır" (Yücel, 1992: 53).

Karacaoğlan'ın, dış dünyanın bütünlüğünü, tümlüğünü ifade eden tabiatla hem doğrudan hem de dolaylı bir ilişkisi vardır. Şiirlerdeki tabiat hem kendi gerçekliğinde var olan bir tabiattır hem de Karacaoğlan'ın söylemek istediklerini söyleyebilmek için kurgulanmış bir tabiat. Tabiatın elemanları olan dağlar, tepeler, yaylalar, ovalar, göller hem coğrafyadaki adları ile yer alırlar hem de Karacaoğlan'ın çağrışım dünyasındaki renklerle kokularla dokunuşlarla seslerle ve hareketlerle...

Çıktım Kırklar Dağı'n seyran eyledim

Sallanarak gider yolu Hama'nın

Yel vurdukça dertli dolap iniler

Burcu burcu kokar gülü Hama'nın

Tabiat, her daim âşık olan Karacaoğlan'ın duygularını ifade etmede kullandığı bir imge, bir simgedir. Tabiatın elemanları şiire sevgilinin gezdiği, dolandığı yerler olduğu için girmektedir.

Çıkabilsem Eyyubların dağına

Canım kurban olsun göğsün ağına

Her sabah her sabah kuşluk tavına

Gel de muradını al dedi bir kız

Karacaoğlan, bu kısacık dizelere anlatının vazgeçilmez unsurları olan zaman ve mekânı (simge-ritm), içdüşünmeyi (refleksiyon) yerleştirir. Yeri ve zamanı belirgin bir arzuyu açık eder. Karacaoğlan, şiirinde her neyi anlatırsa anlatsın aslında tek bir şeyi anlatmaktadır: "**Sevgili.**"

Karacaoğlan'ın şiir geleneğinde tabiat unsurları ve tabiat dekorunun vazgeçilmezi olan güzellikler, sevgili tanımlamaları en ayrıntılı tasvirlerle dile gelmiştir. Karacaoğlan, sevgiliye de tabiata da aynı sözlerle seslenir. Tabiat da sevgili de gerçektir. Karacaoğlan, dilinden anladığı tabiatı, güzel Türkmen kızlarını, gelinlerini kendi dili ile anlatır ve hem tabiatı hem sevgiliyi inandırıcı kılar. Karacaoğlan, şiirini tabiatın arınmışlığı içinde arınmış bir dille söyler.

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 8/4 Spring 2013

Sevgiliyi tanımlarken tabiatın elemanları ile insanı -daha doğrusu sevgiliyi- birbirine öyle karar ki Karacaoğlan'ın kurduğu imgeler iç dünyasını, kimliğini, hayatının bütün arka planını gözler önüne seren sistemli dil ile zihnimizde bir yankılanma, bir yansıma yaratır. Neticede sevgili, gözü şahan, dili dudu dilli, göğsü tavus kuşu, boyu şıvgacık dal; kendisi kınalı keklik, emlek kuzu, ılgıt ılgıt esen yel, suna, yeşil kuru, yeşil ördek, garbi değmiş kavak, al çimenli kuru olur. Sevgili, dağda, ovada, yaylada, çeşme başında, Karacaoğlan'ın yolunun uğradığı her yerdedir:

Hasan Dağı'nın eteği

Çevresi güller biteği

Koç yiğit arslan yatağı

Hiç bu dağın el olma mı

ya da

Ak göğsün ağında kaldı nazarım

Mecnun oldum dağ başında gezerim

Nerde güzel görsem ismin yazarım

Defterim elimden aldı sabahtan

İ. Başgöz, Karac'oğlan çalışmasında onun sevgilisinin doğa ile sarmaş dolaş olduğunu söyler. Karacaoğlan konuşmaya başlayınca:

“Beyler Pınarı ile ince belli yar arasında benzetmenin ötesinde bir birlik kurulur. Onları ayrı düşünemeyiz... Doğa Karac'oğlan'da iyi bir iyileştirici, koruyucu, kirden pastan yuyup artıcı, sıkıntıdan kurtarıcıdır. En umutsuz zamanında sevgilisinden uzak düşüp onun gelmesinden umudunu kesince K. doğaya sığınır, teselliyi onda bulur... K. şiirinin çizdiği tablonun bir yerlerinde çimeni çiçeği, ardıcı çamı, kekik pınarları ve yayla yolları ile çoğu zaman bir doğa parçası aydınlık renkler içinde gülümser. Sevgiye de umutsuzluğa da gurbete, yıkılmışlığa da bu doğa parçası bir ferahlıklar, yücelikler nakışı vurur... K. şiirine sadece böyle aydınlık ve ferah bir nakış vurmakla kalmaz. Onun şiiri doğadan alınan sözcüklerle doludur” (Başgöz, 1992: 27-28).

Başgöz, üzerinde çalıştığı yüz şiirde en çok dağ (30), yol (26), yayla (15), pınar (15) gibi doğaya bağlı sözcükler olduğu tespitini yapar.

Dağ, Karacaoğlan'ın şiirlerindeki tabiat bütünü içinde oldukça geniş yer tutan bir parçadır. Karacaoğlan şiiri için bu oldukça doğaldır. Karacaoğlan, göçebe Türkmenler arasında yaşaması ve gezgin olması sebebi ile dağlara yakındır. Karacaoğlan'ın şiirlerinde tabiat ve tabiatın tabii çevresi dağ somutlaştırılmakta daha doğru bir ifade ile **şahıslştırılmaktadır**. (1)

“Çünkü bir şeyin tanımlanması aslında insanlaştırılmasıdır. Çünkü tanımla anlamayı, anlamak ise nesnenin anlakla-insanla ilişki kurmasını getirmektedir. Her anlam insanla ilişkilidir. Açık ya da kapalı insana göndermede bulunmayan ve insanla kurduğu bağ içinde tanımlanmamış bağ yoktur... Doğa, o şiirlerde kendi şahsiyetiyle olduğu kadar insanla kurduğu ilişki içinde de ortaya çıkmaktadır. İnsan ise şairin kendisidir” (Kahraman, 2000: 221).

Şairin kendisi yani Karacaoğlan daha genel ve geniş anlamda tabiatı daha özel ve dar anlamda dağı her zaman insanla olan ilişkisi bağlamında ele almıştır. Yaşadığımız dünya, kendi gerçekliği içinde nasıl bir anlam ve derinlik ifade ederse etsin ancak bizim algı sınırlarımız kadar anlamlı ve derindir. Karacaoğlan'da öylesine açık ve güçlü bir dağ algısı vardır ki kendi gerçekliği içinde var olan dağ, Karacaoğlan'ın algı katmanları içinde bambaşka bir gerçekliğe kavuşmaktadır.

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 8/4 Spring 2013

Karacaoğlan'ın Şiirlerinde “dağ” bu nedenle fonda ve dolgu bir mekân değil gerçek yaşamsal mekânlardır. Şiirlerde dağlar bilinen adları ile yer almakta ve anlatsal metnin unsuru olarak kullanılmaktadır. Eğri Dağı, Laleli Dağ, Hasan Dağı, Bolkar (Bulgar) Dağı, Gavur Dağı, Binboğa, Karadağ, Koç Dağı, Kırklar Dağı, Keşiş Dağı, Konur Dağı, Ahır Dağı, Erciyes Dağı, Ali Dağ (Erciyes'in eteği), Arap Dağı, Ak Dağ...

Bolkar (Bulgar) Dağı, Karacaoğlan'nın Şiirlerinde adı en fazla geçen dağdır. Torosların diğer adı ile Boğa Dağı'nın üç bölümünden biridir Bolkar (Bulgar).⁽²⁾

Karac'oğlan haylamadan

Bolkar Dağı'n yaylamadan

Kavl  karar eylemeden

Dostu تنها buldum bugün

Buradan Güneyli Türkmenlerin hayatına dair çok bilgi ediniriz. Yaylalar, göçebe kültürünün önemli ve tabi mekânlarıdır. Bahar geldi mi yaylalara çıkılır. Karacaoğlan'ın dağlarında zaman hep bahardır. Bahar aşk mevsiminin başlangıcıdır, bayramdır. Sevgili ile engeller kalkmış, ayrılık bitmiştir. Yaylaya çıkma vakti gelmiştir. Karacaoğlan'ın Şiirlerinde dondurulmuş bir mekân olmadığı gibi dondurulmuş bir zaman da yoktur: Dağ-yayla, yayla vakti- bahar. Mekân dan bağımsız bir zaman imkânsızdır. “Algı uzamda (simge) ve zamanda (ritim) gerçekteşir. İnsanda bilinç adına ne varsa uzamsal ve zamansaldır” (Timuçin, 1998: 164). Karacaoğlan, bu ritim ve simgeye bir de sevgiliyi ekleyerek tabloyu tamamlar. Ancak kavl  karar eylemeden Bolkar Dağı'nda sevgiliyi bulan Karacaoğlan şaşkındır. Üstelik vakit bahar da değildir. Bu karşılaşma aşığı hem memnun etmiştir hem de heyecanlandırmıştır. Karacaoğlan “dağ”dan yola çıkarak bir durumu Şiirine taşıtmaktadır. Tenhalık, sevgilinin yalnızlığını ve tek başınalığını çağrıştırırken dağ için de boşluğu, ıssızlığı, sessizliği çağrıştırmaktadır. Karacaoğlan, dağın değil تنها bulduğu sevgilinin peşindedir. Bolkar Dağı Karacaoğlan'ın çok katlı çağrışımlarına mekân olmuştur sadece.

Bolkar, bütün dağlar gibi sevgililerin mekânıdır. Güzellerin yayladığı yerdir. Ycedir, pare paredir, iki çatal tepelidir. Tasviri metni çok kuvvetli kuran Karacaoğlan, Bolkar'ın tasvirine çok eğilmese de tasviri imgelerle dağı algılamamızı sağlar sadece. Çünkü amacı, dağ aracılığı ile ayrı kaldığı sevgiliye mesaj iletmektir. Sevgiliye kul olursa özlemi dinecek olan Karacaoğlan, Bolkar Dağı'na seslenirken “mi” soru ekini “-meli, -malı” kiplik fonksiyonunda kullanarak sevdaya dair kişisel tutumunu da açık etmektedir. Bir yiğide bir yar yeter/ İki seven del'ol[malı]; Ayrılanlar bir ol[malı]; Sevip sevip ayrılanlar/Yanıp yanıp kül ol[malı]...

Yr behey Bolkar Dağı

Senden yüce dağ olma mı

Sende yaylayan güzelin

Yanakları ađ olma mı

Bolkar Dağı pare pare

Kim 'al geyer kimi kare

Selam eylen nazlı yare

Ayrılanlar bir olma mı

Yol üstünde iki hanlar

Hani sana konan canlar

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 8/4 Spring 2013

Sevip sevip ayrılanlar**Yanıp yanıp kül olma mı***Karac'Oğlan seni gördüm**Düşümü hayıra yordum**Bu gün güzellere sordum***Bencileyin kul olma mı**

Karacaoğlan, “yörü bire”, “yörü behey” diye başka dağlara seslenmede bulunmaz. Yiğitçe bir seslenişi duyar, yiğitçe bir edayı sezeriz Bolkar Dağı'nın yaylalı sümbüllü yurtlarında. Bolkar, koç yiğit Türkmen erlerine at bağışlayan, kürk giydiren Beyler'in durağı, diyarıdır. Dağlar, yiğitsiz olmaz Karacaoğlan şiirinde. Bu, bir bakıma, yaşadığı çağın temel değerlerini şiirine yerleştiren Karacaoğlan'ın insana bakışını yiğitler, Türkmen erleri aracılığıyla yansıtmıştır. Yiğit, güçlüdür, koruyucu, kollayıcıdır, dürüsttür, merttir. Karacaoğlan, dağları yiğitsiz, yiğitleri de güzelsiz komaz. Bolkar'ın tasvirini bütün incelikleriyle yapan Karacaoğlan, bu görünüme Türkmen güzellerini de dâhil eder. Hatta bu dekoru, kızları, gelinleri dağa dâhil etmek için hazırlar. Kulaklarındaki altın küpelerine kadar ayrıntılarıyla bu dekora giren güzeller, yağmur gibi kar gibi dağa aittir. Karacaoğlan'ın güzelleri, Türkmen coğrafyasının dağlarına öyle yakışır ki dağların vazgeçilmezi olarak hep karşımıza çıkmaktadır:

*Yörü bire Bolkar Dağı**Hemen dağlar sende m'olur**Yaylalı sümbüllü yurtlar**Büyük evler sende m'olur**Eteğinde kervan işler**Yükseğinde döner kuşlar**Kürk geydirir at bağışlar**Hemen beğler sende m'olur**Yaylası ufak tepeler**Yağar yağmur kar sepeler**Kulakta altın küpeler**Hemen güzel sende m'olur**Karac'Oğlan düz ovalar**Şahanın keklik kovalar**İnil inil taş yuvarlar**Koca seller sende m'olur*

Karacaoğlan, bu güzelleri sevilen, seçilen yani edilgen kılmaz. Güneyli âşık bazen de bey kızlarının dilinden konuşarak coğrafyasının kadınına aktif kılar. Türkmen güzelleri konuşucunun (=verici-gönderen) iç düşünmelerinin dışı vurumudur. Bey kızlarının tevriyeli istekleri oldukça cüretkâr ve davetkârdır.

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 8/4 Spring 2013

Kız da der ki ben bir emlek kuzuyum

Anamın babamın iki gözüyüm

Şu dağlarda Mahmud Beğ'in kızımı

Yiğit ister koldan kola sarmaya

Dağ-yiğit bağdaştırmasını çokça işleyen Karacaoğlan, “yiğit”liği alışılmışın dışında sunar bize. Yaralı Türkmen yiğitleri ne alıştıkları yüce dağları aşabilirler ne de yaraların sızılarına katlanabilirler. Karacaoğlan, yaraların sebebini bize söylemez fakat yiğitleri böyle fersizleştiren düştükleri sevdadır. Koç yiğitler, sevdanın gücü karşısında güçsüz ve takatsizdirler. Bu, Karacaoğlan'ın yiğit ile ilgili iç düşünmeleridir. “Bu yarayı çeken yiğit sağ m'olur?” diye olumsuzlama yaparak sözde soru sorsa da cevabını yine kendisi “Bu yarayı çeken yiğit sağ olmaz” diye vermektedir. Şiirin yüzeysel yapısında dağ-yiğit ilişkisi yer alırken derin yapıda sevdaya düşenlerin iflah olamayacağı yer almaktadır:

Aşam dedim karlı dağlar başından

*Yüce dağlar koç yiğide **dağ m'olur***

Ağrır bedenlerim sızılar yaram

*Bu yarayı çeken yiğit **sağ m'olur***

Atım kalk gidelim dağdan yukarı

Böyle dağlar koç yiğide dağ olmaz

Yedi yerden yaralarım sızılar

*Bu yarayı çeken yiğit **sağ olmaz***

Karacaoğlan'ın şiir geleneğinde sevgili-dağ ilişkisi çok kuvvetlidir. Bu, iki taraflı bir ilişkidir. Sevgili dağa benzer, dağ da sevgiliye. Dağ dekoru içinde sevgili yerini alır, sevgilinin tasvirinde ise dağ! Dağın yükseğine bakınan Karacaoğlan'a dağ, salınarak yürüyen bir kızı, dağdan düze indiğinde gördüğü kızlarsa dağa ait bir varlık olan dağ hurisini çağırıştırır. Dağ hurisi alışılmamış bir bağdaştırma olarak dikkat çekicidir:

Çıktım yükseğine baktım

O dağların salın gördüm

İndim pazarını kurdum

O dağların hörün gördüm

Sevgili-dağ ilişkisinde başları ardıç ağaçları ile kaplı yalçın kayalıklı dağlar, Karacaoğlan'a sevgiliyi hatırlatmakta ve kafasını karıştırmaktadır. Dağın doğal görüntüsünde var olan ağaçlar, kayalar, Karacaoğlan'ın aklına üstündeki sırma sayalı elbisesi ile yârin hayalini düşürmektedir:

Hey der Karac'Oğlan sırma sayalı

Hiç aklımdan çıkmaz yarin hayalı

Başları ardıçlı yalçın kayalı

Dağları gördüm de bulandım bugün

Karacaoğlan, istemli ya da istemsiz bilinçaltını belirli çağrışımlarla dışa vurmaktadır. Sırtını Keşiş Dağı'nın rahatına vermişken sevgiliye yönelik arzusunu hiç gizlemez. Karacaoğlan'ın

meramı Keşiş Dağı değildir, sevgilidir. Karacaoğlan'ın zihninin katkısız yaratusunda, menevşenin, gülün, yârin ak gerdanın ağının kokusu birbirine karışır:

Karaca 'oğlan der ki indim bağına

Arkamı da verdim Keşiş Dağı 'na

Yüzüm sürdüm ak gerdanın ağına

Kokar menevşesi gülü Bursa 'nın

Karacaoğlan, sevgiliye olan tutkusunu dağ imgesi bağlamında dile getirmekten usanmaz. O'nun en sevdiği dağlardan birinin Erciyes olmasının nedeni, Erciyes'e göç eden güzel Türkmen gelinleridir. Karacaoğlan, güzeli görelî çok zaman geçtiği bilgisini verse de adı ile şiire giren bu gelini hâlâ unutamamıştır:

Erciyes 'te yağın karlar

Seher ile göçen eller

Zamanede Elif derler

Bir gücücek gelin gördüm

Bütün dağlar gibi, Erciyes de güzeller yatağıdır. Karacaoğlan, dünyada eşinin benzerinin olmadığını söylediği Erciyes'e mısralarında hakkını teslim eder. Erciyes, karı, dumanı, suları, çiçekleri, atları, belleri ve elbette güzelleri ile Karacaoğlan'ın dağ dekoruna uyar. Karacaoğlan, diğer dağlardan farklı olarak Erciyes'le kendini mukayese eder. Kendisini de eşsiz benzersiz bularak kendisine övgüde bulunur. Karacaoğlan'ın asıl söylemek istediği şeyi, bu dünyanın güzellerini sevmekten usanmayacağını söyleyebilmek için hızı, yorulmazlığı yönü ile Arap atları ile boy ölçüşür. **Arab at yorulur gönül yorulmaz** mısraı, şiirine kendi uçarı kişiliğini yerleştiren, lirik kahraman figürüne dönüşen Karacaoğlan'ın en belirgin özelliğidir. ⁽³⁾

Yükseğinde namlı karın görünür

Engininde güzellerin salınır

Kimya dedikleri sende bulunur

Burcu burcu kokar gülün Erciyes

Eksilmez başından dumanın kışın

Var mıdır dünyada senin eşin

Sorsam suallensem yüz bin var yaşın

Dünyanın binasın bilin Erciyes

Ali Dağ'da Erciyes'in eteği

Güzeller yatağı sümbüller biteği

Zamantı elleri Avşar yatağı

Karlı buzlu akar suyun Erciyes

Yükseğinde şahanları seslenir

Engininde küheylanlar beslenir

Böyle kalmaz deli gönül uslanır

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 8/4 Spring 2013

Lale sümbül gl reyhan Erciyes
Karac'Oğlan der ki mislin bulunmaz
Arab at yorulur gönül yorulmaz
Gz gelince hiç semtine varılmaz
Yamandır Tekir'in Belin Erciyes

Karacaoğlan'ın dağları, Karacaoğlan'ı sevdiğinden ayıran, kavuŐmayı engelleyen, yol bağlayan bir izlektir. Şiirlerinde baŐ dumanlı dağlar, pare pare dağlar, karı tozar dağlar, ala karlı dağlar, gıcılı boranlı soğuk dağlar bir mevsimin habercisiymiŐ gibi görünse de Karacaoğlan'ın ruh hlinin dağ tanımlamalarına bir yansımadır.

Geçit vermeyen dağlar, yakınında olduğu hlde yrine kavuŐamayan Karacaoğlan'ı, kendini derde düŐüren yrinden bir daha görmemek, yurdundan bir daha dönmemek üzere ayrılır. Yre kavuşmak için dağlardan medet umar, izin ister. Karacaoğlan'ın yakınmasından ve yalvarmasından dağların, bu ayrılığa geçit vermediğini algılarız. Metnin yzeyssel yapısında böyle bir algılama içine girsek de derin yapıda medet umduğu da sitem ettiği de yrindir aslında:

Dağlar geçit verin konup geçeyim
Bir daha bu ele gelmeyesiyे
Bağrıma hançerin salan elleri
Bir daha dönüp de grmeyesiyе

Ayrılıkların nedeni olan dağ, Karacaoğlan için aŐılamayacak bir engel değildir aynı zamanda. Bir gün yre kavuşmak için yüce dağlar aşmak gerekir ise o yüce dağlar kolay aŐılır. Uzaklar o kadar yakın olur ki yârin evinin önünde zlflerini tel tel görüp sayabilecek kadar. Karacaoğlan, uzak-yakın tezatını zgn bir imgeyle aktarır:

Kısmet olur ben bu elden gidersem
Yüce dağlar yol görünür gözüme
Dostum çıkmıŐ evlerinden beriye
Top zlfler tel götürür gözüme

Karacaoğlan, Şiir geleneği içinde zaman-mekân uyumunu, bu aynı zamanda ritim ve simgedir, öyle ustalıkla verir ki sevgiliye varmak için dağların aŐıldıđı zaman ile kavuŐmanın gerçekleŐtiđi zamanın dizimsel yapısını bozmamıŐ, gerçeklik izlenimi yaratabilmiŐtir. Şiirin tasarruflu yapısına rağmen Karacaoğlan'ın i görüŐünü-aşk gerçeğini, zaman-mekân bağlamında öğreniriz. Karacaoğlan, sevdaya dŐeli beş yıl, dağlar aŐıp ayrılığını bitireli de üç yıl olmuŐtur. Karacaoğlan, emek verip dağlar aŐsa murat alıp murat vereceği meknları hazır etse de henüz sevgiliye eriŐememiŐtir:

Üç yıl oldu Şu dağları aŐalı
Beş yıl oldu sevdana dŐeli
Kalk gidelim bizim oda dŐeli
DöŐemesi baŐtan baŐa kırmızı

Dağlar, Karacaoğlan'ın sılaya varmasına da engeldir. Karacaoğlan, sılaya gitmek için dağlardan yol vermesini ister. Sıladaki anasına, yrine duyduğu özlemi, "anadan **ayrılır**/geçilir yardan **ayrılmaz**/geçilmez" dizesiyle ve zlem üstünlüğünü yrine vererek dile getirir. Yrine

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
 Volume 8/4 Spring 2013

kavuşmadan ölürse gözü açık gideceğini söyleyen Karacaoğlan, sılaya varmak için dağlardan izin isterken gurbet-sıla zıtlığını açık etmeden anlaşılır kılmaktadır:

*Bugün çay bulandı yarın durulmaz
Gurbette ölenin gözü yumulmaz
Anadan ayrılır yardan ayrılmaz
Yol ver dağlar ben sılaya gideyim
Yükseğinde nemli nemli dağlar var
Eteğinde ala gözlü yârim var
Yardan ayırana intizarım var
Yol ver dağlar ben sılaya gideyim
Gurbetlikte demir zincir kırılmaz
Koç yiğidin kıymatlığı bilinmez
Her sabah her sabah yavru görünmez
Yol ver dağlar ben sılaya gideyim
Hazeli de Karac' oğlan hazeli
Döküldü dalların gülü gazeli
Gurbet elde n'eylemeli güzeli
Yol ver dağlar ben sılaya gideyim*

Karacaoğlan, sevdiğinden ayrı ve uzak düşmesinin nedenini açıkça belirtmese bile bu ayrılığın nedenini hep dağlara bağlar. Sevdiğiyile iletişim kurmak isteyen Karacaoğlan, gönderdiği mesajı sevdiğinin alıp almadığını merak etmekte ancak karlı dağların engel olduğunu bilmektedir:

*Bir ok attım karlı dağın ardına
Düştü m'ola sevdiğimin yurduna
El yanmazken ben yanardım derdine
Engel aramızı açtı n'eyleyim*

Sevgiliye erişmekte engel olan yüce yüce dağları aşmak, Karacaoğlan'ın sevgili için çektiği sıkıntının büyüklüğünü göstermektedir. Aşka düşerek dağları aşmak ve yâre kavuşmak. Karacaoğlan için bu mekân sıralaması şarttır. O, yârin aşkıyla dağ gibi geniş ve açık bir mekânı aşacak, türlü sıkıntılar çekecek ve yâre ulaşacaktır. Başlangıç noktası dağ, varış noktası ise sevgilinin göğsüdür. Karacaoğlan, emellerini **dağ-sevgili** metaforu ile iletmektedir. Bu eğretileme sadece Karacaoğlan'a ait bir bağdaştırma değildir.

*Yüce dağlardan aştım
Yar senin aşkına düştüm
Kız göğsünde düğme seçtim
Turunçların gördüm bugün*

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 8/4 Spring 2013

Karacaoğlan'ın dağları ulu ve yücedir. Karacaoğlan, bu dağlarla dosttur. Dostluğun verdiği yakınlık ve samimiyetle dağ ile senli benli konuşur, dertleşir. Yitirdiği sevgilisinin nerede olduğunu Eğri Dağı'ndan başkasının bilme ihtimali yoktur. Bu nedenle Eğri Dağı'na yârini tanıtır. Yaşını, neye benzediğini söyler. Sunaya benzeyen yâri ile dağın hüma kuşları, çığrışan kazları arasında ilgi kurar. Yiten yârini bulması için Eğri Dağı'ndan medet umar. Bunun dışında tabii çevre ile ilgilenmez. Şiirde, yitirilen sevgili adeta ağıt yakılarak dağda aranmaktadır. Yana yana, döne döne söylenen “Sana geldim Eğri Dağı” tekrarları, konuşucunun dağa yakarışını ve sevgiliyi bulma arzusunu eksiksiz göstermektedir:

*Eğri Dağı'nın taşında
Avcı gezer başında
Yar yitirdim on beşinde
Sana geldim Eğri Dağ'ı
Eğri Dağı'nın başı taşlı
Çelenleri hüma kuşlu
Yar yitirdim hilal kaşlı
Sana geldim Eğri Dağ'ı
Eğri Dağı'nın başları
Ötüşür hüma kuşları
Leyla'nın hilal kaşları
Sana geldim Eğri Dağ'ı
Eğri Dağı'nın düzleri
Çığrışıp öter kazları
Köşe başında kızları
Sana geldim Eğri Dağ'ı
Eğri Dağı'nın eteği
Çevresi arslan yatağı
Kalkmış kervan otağı
Sana geldim Eğri Dağ'ı
Karac'Oğlan döne döne
Gezer dağlar yana yana
Yitirdim yârim bir suna
Sana geldim Eğri Dağ'ı (4)*

Karacaoğlan'ın yüce, ulu, engin, derin ve geniş dağları... Karacaoğlan, dağın yükseklerinden bakınca eteklerini, enginlerini görür, her yeri kucaklar her yere hâkimdir. Bu genişlik, kanımca, kırsal kesim insanının tabiata bakışı, karakteri ile ilişkilendirilmelidir. Dağ açık bir mekân dır. Karacaoğlan'ın şiirinde dar mekânlar hemen hemen hiç yoktur. “Kırsal kesim insanının doğaya bakışı alabildiğine geniştir. Ayrılık engin mesafeler anlamına gelir. Sevda çağlayanlar gibi çağlar, kuşlar çiçekler bin bir çeşittir” (Andrews, 2000: 220).

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 8/4 Spring 2013

Dağ, Karacaoğlan'ın şiirinde bu genişlikle bir peyzaj niteliğindedir. Dağlar, dağların çiçeği, ağaçları; börtü böceği, kuşu; sisi, karı, dumanı, bulutu; suyu, pınarı... Bütün bu doğal nesnelere, olgular, genel bir tabiat görünümü içinde Karacaoğlan'ın şiirinin neredeyse ana zeminini oluşturmaktadır. Karacaoğlan, yetiştiği ortamı, tabiattan alınmış, yine tabiata iade edilmiş nesnelere - öznel pek çok imle, şiir dilinin incelikleriyle tanımlar. Kendisi de bu tabiatın içinde, tabiattaki birliğin ve uyumun farkında, içtenlikli, ruhen rahat ve gerilimsizdir.

Kadir mevlâm budur senden dileğim

Oynat beni gelin inen kız inen (ile)

Çıksam Binboğa'ya yayla yaylasam

İçsem sularını namli buz iken

Dosta doğru gider yollarım olsa

Bülbül gibi şakır dillerim olsa

Kayık oynatacak göllerim olsa

İçi dolu ördek inen kaz inen

Karacaoğlan der ki çiftim sürülse

Bin beş yüz şehirden harcı veritse

İssiz yerde saraycığım kurulsa

Sürsem sefasını kış inen yaz inen

Karacaoğlan'ın dağları, uçsuz bucaksızlığı ile herhangi bir uzam değildir, dağlar, dağların çiçekleri, ağaçları, hayvanları adı sanıyla bellidir. Dağlar, reyhan, sümbül, sarı çiçek, lale, menevşe, gül, nergis, leylak, karanfil, çiğdem çiçekli; selvi, meşe, ardıç, çınar, söğüt, çam ağaçlı dağlardır. Keklik, güvercin, bülbül, turna, gövel ördek, tavus, şahin, hüma, tutu (tuti), kırlangıç, balaban, kumru, maral, maya, ceylan, koyun, kuzu, at gibi uçan, koşan hayvanlarla doludur ve tabiata ait nesnelere, varlıklar Karacaoğlan'ın kuvvetli tasviri imgeler kurmasını sağlar:

Lale sümbül biter dağın başında

Tutu kumru öter dağın peşinde

Ulu sular köpük atıp coşanda

Geçemem artıyor figanım dağlar

Karacaoğlan, şiirinde dağın, dağa ait nesnelere, varlıkların biçim, renk, hareket ve kokularını çağırarak imgeler kullanır. Duyusal ve tasviri plandaki imgeler bizde heyecan yaratmaz ama duyularımız harekete geçer, nesnelere algılarız, bu, Karacaoğlan şiiri için eksik bir algıdır. İmgenin simgesel kullanımıyla, sevgili çağrışımları düşünce ve heyecanları harekete geçirmeye başladığında bu eksiklik giderilir. Karacaoğlan'da sevgili coşkusal ve zihinsel çağrışımlarla dinleyiciyi (alıcı-gönderilen) heyecanlandırır. Karacaoğlan'ın tanımladığı sevgili, dağların koyaklarında yitmiştir, bu yitlik Karacaoğlan'a "zan, şüphe, tereddüt, ön yargı" çağrışımı yapar.

Karac'Oğlan der ki derdim yetirdim

Gülün aldım reyhanını bitirdim

Küçücükten bir yâr sevdim yetirdim

Kaldı koyağında gümanım dağlar

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 8/4 Spring 2013

Pospelov'a göre şiirde "sanatsal bilginin asal nesnesi, konuşan kişinin kendi karakteridir ve öncelikle onun iç dünyası, içsel-düşünsel yaşam kavrayışı ve yaşama ilişkin heyecansal yaklaşımıdır" (Pospelov, 1995: 303-304).

Bunu daha rahat anlamak için Roman Jakobson'ın dilin sanat işlevini açıklamak için başvurduğu, onun iki temel boyutuna, birleştirme ve seçme özelliğine başvuracağız.⁽⁵⁾ Karacaoğlan, konuşucu olarak dağa ait hangi dilsel öğeleri seçmiş, onları birleştirmiş ve dinleyiciye göndermiştir? Karacaoğlan, dağ ile ilgili şu dil öğelerini seçmiş ve birleştirmiştir:

Yüce (dağ), ulu dağ, dumanlı (dağ), başı dumanlı (dağ), pare pare dağ, pare pare dumanlı dağ, karlı (dağ), karı tozar (dağ), yükseğinde namı kar(ın) görünür dağ, ala karlı dağ (kendi gibi), yükseği(nde) nemli nemli dağ, gıcılı boranlı soğuk dağ, iki çatal dağ, yükseği yalım sayalı dağ, eteğinde kervan işler dağ, yaylası ufak tepeli(ler) dağ, yalçın kayalı dağ, cennet [dense sana yakışır] dağ, dünyanın binası dağ (Erciyes), taşları birliğe inanan dağ, güzeller yatağı dağ, güzeller(in) salındığı dağ, engininde güzeller(in) salınır dağ, yolları eğlim eğlim dağ, melil melil dağ.

Çiçekler bağrında gönenen dağ, pınarı çağlayan-akışan dağ, yaylalı sümbüllü (dağ=yurt), çevresi güllerle çevrili dağ, sümbüller biteği dağ, burcu burcu gülleri kokan dağ, türlü çiçeklerle bezenmiş dağ, başları ardıçlı dağ,

Koç yiğit aslanlar yatağı dağ, aslanların yatağı dağ, göğsü alca kaplanlar gezen dağ, düzleri[nde] kuğu ötüşlü dağ, hüma kuşlu dağ, engininde küheylanlar beslenir dağ, kekliği şahan sosyal dağ, şahan yuvalı dağ, yükseği(nde) kuşlar döner dağ, yükseğinde şahanları seslenir dağ...

Şair, konuşucu burada "genellikle eşdeğer (eşanlamlı) sözcükler ya da anlatmak istediği şeyi en iyi şekilde belirten sözcükler arasında seçim yapar ve bir şeyler anlatmak için onları öbür öğelerle birleştirir" (İnce, 2002: 39).

Sonuç

Karacaoğlan, şiirlerinde dağı önemli bir mekân olarak seçmiştir.

Şiirlerinde insanı anlatmak için dağın elemanlarını ayrıntılarıyla seçerek birleştirmiştir.

Dağ şiirlerinde Karacaoğlan'ın nesnelere sergileyişi, yoğunlaştırılmış derin duyguları dile getirişiyile ayrılmaz biçimde bağlıdır.

Karacaoğlan'ın önemli bir mekân olarak dağı tasvir eden ve anlatan şiirleri onun iç dünyasını, içsel-düşünsel yaşam kavrayışını, karakterini ve heyecanlarını bize vermektedir.

Şiirsel olarak dile getirmek istediği duygunun **tutkunu** olan Karacaoğlan, kendi kişiliğini lirik bir kahraman figürüne ki bu liriğin en önemli belirliliklerinden biridir, dönüştürmektedir.

Karacaoğlan'ın dağları Türkmen coğrafyasında adı sanı ile belli dağlar olsa da kendi bilincinin kurduğu, kurguladığı dağlardır.

Karacaoğlan, dağları tabii çevre içinde şiire taşırken dağın insanla, burada, **sevgili ile** olan ilişkisini de ortaya çıkarmaktadır.

NOTLAR

(1) Hasan Bülent Kahraman, Türk Şiiri Modernizm Şiir adlı çalışmasında İlhan Berk'in şiirinde nesneyi, doğayı *müşahhas* hâle getirdiğini, kelimenin kelime anlamıyla somutlaştırmakta fakat kök anlamıyla *şahıslaştırmakta* olduğunu söylemektedir.

(2) Bulgar Dağı ile ilgili izlenimleri için bkz: Ali Rıza Yalman (Yalgın), Cenup'ta Türkmen Oymakları I.

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 8/4 Spring 2013

(3) “Şair [lirik özne], ilkin belirli bir yazgıyı, belirli yaşam deneyimleri ve görüşleri olan bir insandır; ikinci olaraksa kendi şiirlerinin kahramanıdır. Şairin kendi, kendi kişiliğinin bir lirik kahraman figürüne dönüşmesi liriğin en önemli belliliklerindedir.” Şair, lirik özne için bkz: (Pospelov, 1995: 303-330).

(4) Eğri Dağı'nın gerçek adının Eğri mi Ağrı mı olduğu üzerinde araştırmacılar farklı görüşler bildirmektedir. Eğri Dağı'nın adı için bkz: Aydın Oy, Karacaoğlan Şiirlerinde Yer Adları Üzerine Görüşler.

(5) R. Jakobson, bunu şöyle açıklar: “Konuşmak ya da yazmak, dilsel öğeleri seçmek ve onları birleştirmektir. “Konuşmak bazı dilsel özelliklerin seçilmesi ve bunların daha üst düzeyde daha karmaşık dilsel birimler biçiminde birleşmesi demektir. Bu, hemen sözcük düzeyinde ortaya çıkar: Konuşucu sözcükleri seçer ve bunları kullandığı dilin sözdizimsel sistemine uygun olarak cümleler biçiminde, cümleleri de sözcükler biçiminde birleştirir. Ama konuşucu sözcüklerin seçiminde özgür değildir. Seçme işlemi, gerek konuşucunun, gerek mesajın yöneldiği dinleyicinin ortak olarak sahip oldukları sözcük dağarcığından hareket ederek yapılmalıdır” (İnce, 2002: 38).

KAYNAKÇA

- ANDREWS, Walter G., Şiirin Sesi, Toplumun Şarkısı (Çev: Tansel Güney), İletişim Yay. İstanbul, 2000.
- BAŞGÖZ, İlhan, Karac'oğlan, Indiana Üniversitesi Türkçe Programı Yayınları 2, İstanbul, 1992.
- ÇUBUKÇU, İbrahim Agah, Karacaoğlan'ın Şiirlerinde Yaşama Sevinci, Adana Valiliği-Çukurova Üniversitesi II. Uluslar arası Karacaoğlan- Çukurova Halk Kültürü Sempozyumu 20-24 Kasım 1991 Bildiriler, Adana-1993.
- İNCE, Özdemir, , Yazınsal Söylem Üzerine, İş Bankası, 2002.
- KAHRAMAN, Hasan Bülent, Türk Şiiri Modernizm Şiir, Buke Yayınları İstanbul, 2000.
- KARAER, Mustafa Necati, Karacaoğlan, Tercüman 1001 Temel Eser, Kervan Yayıncılık, tarihsiz.
- KÖPRÜLÜ, Fuad, Saz Şairleri, Akçağ Yayınları, Ankara, 2004.
- KUDRET, Cevdet, Halk Şiirinde Üç Büyükler 3 - Karacaoğlan, İnkılap Kitabevi, İstanbul, 1985.
- TİMUÇİN, Afşar, Estetik, İnsancıl Yayınları, İstanbul, 1998.
- OY, Aydın, Karacaoğlan Şiirlerinde Yer Adları Üzerine Görüşler: 2, Adana Valiliği - Çukurova Üniversitesi II. Uluslar arası Karacaoğlan - Çukurova Halk Kültürü Sempozyumu 20 - 24 Kasım 1991 Bildiriler, Adana-1993
- ÖZTELLİ, Cahit Varlık yayınları, İst. 1967.
- Karacaoğlan -Hayatı Sanatı Bütün Şiirleri-, Dergâh Yayınları, İstanbul, 1982.
- ÖZTELLİ, Cahit Karacaoğlan Bütün Şiirleri, Baha Matbaası, 1970.
- POSPELOV, Gennadiyn, Edebiyat Bilimi, Çev: Yılmaz Onay, Evensel Kültür Kitaplığı, İstanbul, 1995.
- SADETTİN Nüzhet, Karaca Oğlan Hayatı ve Şiirleri, Karacaoğlan Hayatı, Sanatı, Şiirleri, İstanbul,1933.
- YALMAN(Yalgın), Ali Rıza, Cenup'ta Türkmen Oymakları I (Hazırlayan: Sabahat Emir), Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 2000.
- YÜCEL, Adnan, Karacaoğlan, Altın Kitaplar, İstanbul, 1992.

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 8/4 Spring 2013

